

Neil Thompson

V PODPORO ANTIDISKRIMINACIJSKI AKCIJI

UVOD

Socialno delo je po tradiciji močno vpleteno v problematiko socialne pravičnosti in odpravljanja ali zmanjševanja socialnih problemov. Ni pa vedno povsem jasno, ali so oblike zatiranja kakor rasizem in seksizem same po sebi socialni problemi, niti to, ali socialno delo v praksi kaj prispeva k reševanju takih situacij in ali jih ne morda še poslabša. V tem članku torej raziskujem tako pomen, ki ga imajo strukture zatiranja v socialni problematiki, kakor strategije razvoja take prakse socialnega dela, ki ni diskriminacijska in ne zatira.

Za predstavo o ozadju na kratko orišemo zgodovino razmerja med socialnim delom in diskriminacijo oz. zatiranjem. Sledi razprava o tem, kaj so danes skupne teme v antidiskriminacijski praksi, in osvetlitev položaja, ki smo ga dosegli. To je življenjsko pomemben vidik teorije, politike in prakse socialnega dela in nas bo pripeljal k obravnavi ovir pred nadaljnjim razvojem in na koncu k raziskavi o možnih strategijah razvoja dobre prakse.

ZGODOVINSKI PREGLED

V petdesetih in šestdesetih letih je bila teorija britanskega socialnega dela – vsaj eksplicitna teorija – usmerjena k intrapsihičnim procesom in problemom, kar je dediščina Freuda in neofreudovcev (STEVENS 1983; PEARSON *et al.* 1988), njihovega poudarka na nezavednem. Hopkins pripominja (1986: 15):

Modeli socialne kazuistike, konstruirani na konceptu nezavedne motivacije, poskušajo razložiti iracionalno vedenje in držo v okviru nerazrešenih konfliktov iz otroštva. Starši zatirajo infantilne občutke, kar povzroča tesnobo. Strah, da bo zapuščen ali da bo odgnal katerega od staršev, je pri odvisnem otroku silen, naj bo realen ali imaginaren. Zmožnost staršev, da obdržijo otrokovo zaupanje in spodbujajo njegovo samozavest, je precej odvisna od njihovih čustvenih potreb. To postane ključno, saj je v naravi človeške rasti, da otrok odraste, postane samostojen in se odmakne od družinskega zavetja, pri čemer najprej razišče svet okoli sebe, potem pa si v njem ustvari svoje mesto.

Ta odlomek ilustrira psihodinamsko usmerjenost k psihičnim procesom in njihovo vlogo v problematiki, s katero se srečujejo socialni delavci. Tako ozek pristop k socialnemu delu je konec šestdesetih in v sedemdesetih hudo kritizirala šola mišljenja, ki je postala znana kot »radikalno socialno delo«. Poglavitni predmet kritike je to, da zanemarja ali minimalizira pomen širših socialnih, ekonomskih ali političnih dejavnikov. Ta kritika drži na dva načina. Prvič, opazimo lahko, da niso prepoznani vplivi takih dejavnikov, kakor so revščina, nezaposlenost, neprimerno bivališče, šibko zdravje, slaba prehrana itn. Drugič, zaradi preozke usmerjenosti k individualnim ali psihološkim vidikom ostaja ob strani, kako lahko intervencija socialnega dela prispeva k reševanju širših socialnih problemov.

Corrigan in Leonard pripominjata (1978: xi):

Vodilne analize socialne politike ne vsebujejo razredne analize, ki bi osvetlila, kako individualizirane socialne službe odtegujejo pozornost od strukturnih napak, saj se osredotočajo na individualno ali skupnostno »patologijo«. Spregledujejo, kako se lahko profesionalizem poveže z birokracijo, kar ima učinke, ki so proti interesom stranke.

Radikalno socialno delo se potemtakem odlikuje po večjem poudarku na strukturnih socialnih dejavnikih, npr. razrednih, in po spoznanju, da je nekritičen, nesociološki pristop k intervenciji v najboljšem primeru naiven, v najslabšem pa zares nevaren.

Čeprav radikalno socialno delo ni prevladalo, je imelo pomemben vpliv na teorijo in prakso socialnega dela. Toda eden izmed problemov, povezan s to obliko radikalnega socialnega dela, je skoraj izključni poudarek na razredu in izključitev drugih socialnih razlik, npr. v rasi, spolu, starosti in telesnem stanju. V osemdesetih letih je stopil v ospredje pomen, ki ga imata pri socialnem delu v praksi rasizem in seksizem, in misleci o socialnem delu so morali predelati svojo strukturno analizo – nastala je zahteva po drugi različici radikalnega socialnega dela, taki, ki upošteva še druge socialne razlike, ne le razredne (LANGAN, LEE 1989). Ne gre za to, da bi bila razredna analiza »napačna«, temveč za to, da ne zadošča za razlago pomena, ki ga imajo socialni dejavniki:

Peter Leonard v Predgovoru h knjigi Dominelli je in McLeoda (1989) priznava, da se zgodnejšemu radikalnemu socialnemu delu, ki temelji na klasičnem marksizmu, ni posrečilo pojasniti problematike spolov in patriarhata. Podobno so bile premalo ali sploh nič upoštevane problematike ras (etni) in rasizma. Kritika kapitalizma, ki je platforma radikalnega socialnega dela, se je nujno obešala na pojma razredni konflikt in

izkoriščanje. To ni bilo zanikanje zatiranja, ki je povezano z raso in spolom; težava je v tem, da ta analiza ni imela aparata, s katerim bi zmogla zajeti te probleme. (THOMPSON 1993: 6.)

Širša verzija radikalnega socialnega dela, ki je nastala v osemdesetih, je temelj za tisto, kar je postalo znano kot antidiskriminacijska praksa ali praksa proti zatiranju (nekateri avtorji razlikujejo med njima, npr. PHILLIPSON 1992, na splošno pa sta v rabi kot sinonima). Antidiskriminacijska praksa se je potemtakem razvila kot pristop k socialnemu delu, ki priznava pomen diskriminacije in zatiranja v življenju na družbeno obrobje potisnjenih družbenih skupin, od koder prihaja večina strank socialnega dela, in pristop, ki si prizadeva vplivati pozitivno, s tem da se spopada z njihovimi učinki in jih slabi.

ANTIDISKRIMINACIJSKA PRAKSA DANES

Današnja situacija še zdaleč ni stabilna, kar zadeva antidiskriminacijsko prakso, in o tem, kakšno obliko naj bi imela dobra praksa, kakšno politiko je treba sprejeti in kateri so najboljši načini učenja in razvijanja učinkovite antidiskriminacijske intervencije, je veliko sporov in debat. Toda to ne pomeni, da ni skupnih tem ali vprašanj. Pravzaprav je cilj tega dela besedila prav to, da identificira skupne niti.

V tem pogledu so dobro izhodišče Langanove pripombe (1992: 3):

Poskus razviti antidiskriminacijsko socialno delo se je izoblikoval iz rastočega spoznanja o vse bolj pretanjenem zatiranju glede na spol, raso, razred, starost, telesno stanje in spolno usmerjenost (LANGAN, LEE 1989). Poudarjena je raznolikost izkušenj in veljavnost doživljanja vsakogar posebej. Bistveni pogoj za razvoj antidiskriminacijske prakse, relevantne v vseh sferah socialnega dela, je razumeti tako celovit obseg zatiranja kakor njegove posebne manifestacije.

Če pogledamo, v kakšni situaciji je danes praksa, ki nasprotuje diskriminaciji in

zatiranju, lahko identificiramo vrsto skupnih tem, med drugim naslednje.

- *Socialni kontekst.* Tradicionalne oblike socialnega dela se osredotočajo v glavnem na posameznika in ne posvečajo ustrezne pozornosti širšemu kontekstu socialnih razlik, npr. razrednih, rasnih in spolnih. So »slepe za strukturo« in zanemarjajo pomembno vlogo, ki jo imajo pri nastajanju ali naraščanju strankinih problemov socialni dejavniki kakor revščina, diskriminacija in zatiranje. To je zajeto v klasičnem argumentu C. Wrighta Millsa (1970), namreč, da »javne bolezni« pogosto vidimo kot »zasebne težave«. Antidiskriminacijska praksa prepozna ključno vlogo socialnega konteksta in nevarnosti, ki so povezane z ozko individualistično usmerjenostjo.

- *Moč.* Poudarjanje posameznika na račun socialnega konteksta pripelje tudi do tega, da spregledamo, kako zelo je moč povezana s strankino situacijo in z razmerjem med socialnim delavcem in stranko. Hugman (1991: 6) to povezuje s profesionalizmom: »Govorica profesionalizma pogosto streže temu, da ostane prikrita problematika moči.« Ker je vloga socialnega dela prikazana kot nevtralna, filantropska, vprašanje moči – s tem pa tudi potenciala za njeno zlorabo – ni videti pomembno.

V okviru strankine situacije je moč bistven vidik medosebnih razmerij in si zasluži veliko več pozornosti, kakor je je bila deležna doslej. Podobno pomemben je problem moči v razmerju stranka-delavec, pravita Webb in Tossel (1991: ix):

V jedru doživljanja številnih strank je nemoč, ki jih pogosto pripelje v izolacijo. Izvajalci socialne skrbi in socialni delavci so avtomatično na položaju moči, naj gre za profesionalce, delavce v rezidenčnih ali dnevnih ustanovah ali skrbnike, ki imajo opraviti s potrebami odvisnih odraslih ali otrok, saj se tisti, za katere skrbimo, zanašajo na to, da jim bomo kako pomagali.

- *Zatiranje.* Socialni delavci se ukvarjajo zlasti (čeprav ne zgolj) z ljudmi,

ki pripadajo marginaliziranim socialnim skupinam in so tipično izpostavljeni različnim oblikam zatiranja, med njimi rasizmu in diskriminaciji zaradi starosti ali telesnega stanja. Ker imajo socialni delavci moč, imajo torej tudi potencial za zatiranje strank, se pravi, za zlorabo moči. To postavlja socialne delavce na ključno mesto, saj lahko bodisi prispevajo k zatiranju bodisi uporabijo svojo moč, da se spopadejo z njim ali ga oslabijo (THOMPSON 1993). Socialno delo, ki ni občutljivo za problematiko zatiranja, je torej potencialno zelo nevarno.

- *Opolnomočenje.* Ta izraz /*empowerment*/ je zadnja leta na veliko rabljen in je dovteten za različne interpretacije na vsem političnem spektru (GOMM 1993). Kljub temu pa je pomemben koncept, zlasti če je rabljen v zvezi s konstruktivno vlogo socialnega delavca pri tem, da stranka prevzame nadzor nad svojim življenjem, se pravi, ko deluje proti negativnim in omejujočim učinkom zatiranja. Kot pripominja Mitchell (1989: 14):

Britanska družba je nasičena z zatiranjem /.../. Socialnodelavska praksa opolnomočenja, ki izvira iz takega razumevanja, govori o nemoči in zgubi kot posledici tega, da belci materialno in ideološko zatirajo temnopolte, srednji razred delavski razred, moški ženske, »odrasli« otroke in starostnike, telesno »močni« telesno šibke, »heteroseksualni« homoseksualne. Ta praksa socialnega dela prepozna zatiranje ne le v vedenju, vrednotah in drži posameznikov in skupin, temveč tudi v institucijah, strukturah in zdravorazumskih predpostavkah. (Citirano v WARD, MULLENDER 1993: 148.)

- *Skupen odziv.* Individualistično usmeritev tradicionalnega socialnega dela smo že komentirali, potrjuje pa jo Clarkova (1993: 16) pripomba, da ima »socialno delo težnjo, videti socialne probleme na individualiziran način: prednost daje razlagam in pomoči na ravni posameznika«. Temeljna premisa antidiskriminacijske prakse pa je, nasprotno, da imajo

ljudje potrebo delovati skupaj in razvijati skupen odziv. Rušilne socialne sile, npr. rasizem, seksizem in diskriminacija starostnikov, imajo zelo razdvajajoč učinek, tako da je ključna naloga kolikor mogoče preseči to razdvojenost in združiti ljudi k skupnemu smotru. To implicira dvoje: delo s stranko namesto delo *na* stranki (partnerstvo namesto paternalizma – THOMPSON 1992) in delo s podobno mislečimi kolegi, da bi ustvarili protizatiralno koalicijo.

• *Potreba po »odučanju«*. Diskriminacijske in zatiralske države se v procesu socializacije internalizirajo, zato se je treba, da bi se spopadli z njimi, »odučiti« precej idej, verovanj in predpostavk, ki so doslej vplivale na naše delo in na naše interakcije. To zahteva določeno stopnjo avtorefleksije in nas lahko podvrže velikim pritiskom. Točko o potrebi po skupnem delu je treba vzeti resno, da lahko ljudje pomagajo drug drugemu v konstruktivnem spopadu s temi pritiski.

Razviti antidiskriminacijsko prakso je težaven in zahteven proces, na trenutke boleč in nadložen, še zlasti, ker pogosto vključuje opuščanje prejšnjih vrednot in socializacijskih vzorcev. Zato je bistveno, da delamo skupaj in podpiramo drug drugega. (THOMPSON *et al.* 1994a: 23.)

• *»Notranji sovražnik«*. Da bi vzpostavili resnično antidiskriminacijsko prakso, moramo ostati pozorni na nevarnost subtilnega vpliva diskriminacijskega ali zatiralskega ravnanja ali takih vrednot na našo prakso. Ker imamo opraviti z globoko zakoreninjenimi kulturnimi predpostavkami in strukturami moči, obstaja stalna nevarnost, da se tradicionalne prakse znova utrdijo. Ljudje, na primer, ki trdo delajo, da bi razvili antiseksistično prakso, se lahko, zlasti pod pritiskom, vračajo k stereotipnemu moškemu vedenju. »Notranji sovražnik« je potemtakem samozadovoljstvo, ki dopusti, da se znova pojavijo diskriminacijske predpostavke, ker se nam ne posreči obdržati kritičnega refleksivnega pristopa (THOMPSON 1995) –

glej spodaj diskusijo o antiintelektualizmu.

OVIRE NAPREDKU

Antidiskriminacijska praksa je nujno zapletena v vprašanja moči in je še kako političen problem. Zato ni nobeno presenečenje, da obstajajo politične sile, ki se upirajo razvoju teh procesov in ovirajo napredek. Tudi slabo razumevanje ali nerazumevanje problematike je potencialna zavora. Ta del članka torej identificira nekatere izmed teh ovir.

• *Strah, zanikanje in projekcija*. Ljudje se socializiramo v vladajoče vrednote in verovanja, antidiskriminacijska praksa pa ima take učinke, da začnemo prevpraševati samoumevne predpostavke in opuščati negovana verovanja (npr. o vlogi ženske v družbi). To je gotovo lahko težavno in zbuja strah, zato je razumljivo, da se ji marsikdo upira. In ni presenetljivo, da bosta kot obrambna mehanizma v rabi zanikanje in projekcija. Zanikanje lahko privzame npr. obliko pripombe: »Zaradi zakonskih sprememb so ženske zdaj enakopravne.« Se pravi, zanikano je realno žensko doživljanje seksizma. Projekcija se pojavi, ko so vzroki za zatiranje projicirani na druge: »Veste, temnopolti so lahko prav taki rasisti kot mi.« Tako je problem individualiziran, osrednja vloga moči pa zanemarjena, kakor da je diskriminacija zgolj stvar osebnih predsodkov. To so torej rušilni procesi, s katerimi se je treba na trden, a občutljiv način dosledno spopadati.

• *Minimalizacija*. Tu gre za težnjo, da podcenjujemo pomen diskriminacije in zatiranja in zmanjšamo njuno relevantnost. Splošen zgled je pripomba: »Pri nas ni veliko temnopoltih, zato rasizem ni resen problem.« Kakor poudarja Thompson (1994a: 20):

S takim odnosom se je treba spopasti zlasti iz treh razlogov:

i) *Je napačen*. Število pripadnikov etničnih manjšin na področjih, kjer ni trdnih manjšinskih skupnosti, je pogosto podcenjeno.

ii) Je *irelevanten*. Profesionalno usposabljanje za socialno delo naj bi opremilo študente za učinkovito prakso po vsej deželi in ne zgolj za posamezno geografsko ali kulturno področje.

iii) Je *rasističen*. Trditi, da etnično občutljiva in antirasistična praksa na področju, kjer prevladujejo belci, nista pomembni, je reči, da so ponujene službe skrojene v glavnem po meri belcev – to pa ima očitno rasistične implikacije.

Poleg tega imajo beli delavci in učitelji odgovornost do problematike rasizma tudi tam, kjer ni temnopoltih strank, zato da se lahko z rasizmom sploh spopademo. Pri ocenjevanju in pripravi krušnih staršev, na primer, moramo biti v prvi vrsti pozorni na njihov odnos do otrok iz drugih etničnih ali rasnih skupin.

• *Egocentričnost*. Antidiskriminacijska praksa prepozna pomen razlik in raznolikosti in se zato izogiba preozki perspektivi. Izraz »egocentričnost« torej uporabljamo za opis nezmožnosti ali nepripravljenosti posameznika, da bi presejal zgolj svojo lastno perspektivo. Da bi lahko moški priznali pomen seksizma in prispevali k antiseksizmu, morajo biti zmožni gledati skozi ženske oči. Gledati zgolj z moške perspektive lahko pripelje k preozkemu pogledu in k temu, da ne prepoznamo izkušnje zatiranja. Iz podobno ozke usmerjenosti na svoje kulturne predpostavke in vrednosti nastane etnocentrizem, ki je tudi primer egocentrične države.

• *Hierarhija zatiranja*. Obstajajo razne vrste zatiranja, recimo, seksizem, rasizem, diskriminacija starostnikov in telesno šibkih. Pomembna ovira učinkovitemu napredku so »frakcijski boji«, kjer lažni argumenti o tem, katere oblika zatiranja je pomembnejša, zastrejo temeljno premiso, da potrebujemo protizatiralsko koalicijsko. Treba je priznati, da v resnici obstajajo pomembne razlike med oblikami zatiranja – vsaka ima svojo dinamiko –, vendar se na veliko področjih tudi prekrivajo ali delujejo skupaj. Antidiskriminacijska praksa se mora vsaj spočetka osredotočiti na skupne elemente zatiranja;

konfrontirati se mora z reakcionarnimi silami, ne pa da frakcijski interesi, ki se obešajo na hierarhijo zatiranja, vzpostavljajo situacijo »deli in vladaj«.

• *Redukcionizem*. Skupna in zelo pomembna nevarnost je težnja po čezmernem poenostavljanju, po reduciranju kompleksnega, večplastnega niza pojavov na enostavno razlago. Tak redukcionizem v zvezi z antidiskriminacijsko prakso je žal vse prepogost. Zgled zanj je izraz »politična korektnost« ali »PK«. Izraz je rabljen tako, da implicira enostaven seznam dopuščenih in prepovedanih ravnanj v zvezi s problematiko enakopravnosti, diskriminacije in pravic, zlasti pa zadeva rabo nediskriminacijske govornice. Ta koncept je simplicističen in izkrivlja kompleksno realnost diskriminacije. Ne potrebujemo tehničnega seznama besed, ki so tabu, ali seznama nekritično rabljenih »pravih« besed, temveč moramo postati občutljivi za rabo jezika, zlasti za njegov potencial, da razkriva ali podpira diskriminacijo (PUGH 1995).

• *Ideologija vrača udarec*. Postali smo pozorni na diskriminacijo in zatiranje, ideologija pa nam vrača koncepte politične korektnosti. Antidiskriminacijska praksa prevprašuje samoumevne predpostavke in usmerja pozornost k strukturam moči, zato ni nobeno preseñčenje, da se ji tisti, ki so zainteresirani za status quo, upirajo in jo zaustavljajo. Bilo bi skrajno naivno domnevati, da bodo mirno gledali, kako se razvija. V zadnjih letih lahko med poskusi, da bi ozavrli jasnejši pogled na enakopravnost, opazimo poudarjanje viktorskih vrednot in zahtevo po »vrnitvi k temeljem«.

• *Defetizem*. Antidiskriminacijska praksa je velik izziv tako v tem, da moramo z njo uskladiti svojo prakso, kakor v tem, da moramo vplivati na prakso drugih in na politiko organizacije, v kateri delamo. Vrhu tega sta diskriminacija in zatiranje močno zakoreninjena v kulturnih predpostavkah in strukturah moči, zato je boj za pozitivne spremembe težaven in nevaren. Vendar nas zahtevnost in zapletenost naloge ne bi smeli zapeljati v defetizem. Vpliv posameznika je nujno

omejen, vendar tudi majhen pozitiven prispevek pomeni, da smo del rešitve in ne del problema.

• *Zgolj simbolične geste.* To se naša na delanje vtisa, kako sta enakopravnost in socialna pravičnost naši prioriteti, medtem ko ju v resnici onemogočamo, tako da v praksi ne pride do nobenih pomembnejših sprememb. Na primer: zamenjamo lahko terminologijo, ki jo uporabljamo, morda tako, da namesto o »invalidih« govorimo o »ljudem s posebnimi potrebami«, pa vendar jih še naprej izključujemo iz načrtovanja služb. Zato je pomembno, da smo pozorni na zgolj simbolične geste in si prizadevamo zagotoviti, da ne bodo onesposobile pravih poskusov, da bi se približali resnični enakopravnosti.

• *Zadrževanje virov.* Obstajata dva načina, kako lahko zadrževanje virov ovira napredek – resnični in namišljeni. Priznati je treba, da je podpiranje enakopravnosti redko poceni. Nasprotno, rečemo lahko, da poskusi, najti poceni opcije, pogosto pripeljejo v diskriminacijo. Gre za to, da pomembnejši napredek v okviru obstoječih virov ni mogoč čez noč. Toda vprašanje virov je lahko tudi izgovor, sredstvo upiranja antidiskriminacijski praksi, zato moramo biti pozorni na to, ali ni trditev, da je proračun omejen, zgolj zakrinkan ideološki odpor do pobude za enakopravnost.

Očitno torej obstaja vrsta velikih in pomembnih ovir napredku, vključno z nekaterimi, ki jih tu zaradi pomanjkanja prostora ne obravnavamo. Poznavanje ovir nam vsaj do neke mere omogoči, da se učinkovito soočimo z njimi. Seveda pa samo to ne zadošča, potrebna je tudi cela vrsta pozitivnih strategij v podporo antidiskriminacijske prakse. Zato je pomembno, da orišemo nekatere izmed njih.

STRATEGIJA RAZVOJA

Pri prizadevanjih, da bi razvili antidiskriminacijsko prakso in utrdili njen položaj kot temelja dobre prakse, je treba storiti še precej, da bi zagotovili njeno rast in razcvet; v nasprotnem primeru bo

postala zgolj ponižna modna muha v zgodovini socialnega dela, v njem pa se bodo spet uveljavile tradicionalne oblike prakse. Torej je pomembno vsaj v obrisih proučiti nekatere take posebne strategije.

• *Vključevanje.* Da bi antidiskriminacijska praksa obveljala kot dobra praksa, jo je treba vključiti v vse vidike tega, kar počnemo – v teorijo, politiko in prakso. Vključevati moramo teme enakopravnosti, diskriminacije in zatiranja, ne zgolj simboličnih »opcij«. V nasprotnem primeru lahko osebe enkrat deluje v okviru antidiskriminativne prakse (npr., razvija prakso, ki ne diskriminira starejših), drugič pa jo zanemari (npr. pozabi upoštevati posebne potrebe temnopoltih starostnikov; BLAKEMORE, BONEHAM 1994).

• *Prevrednotenje.* Antidiskriminacijska praksa je v nekaterih pogledih močan izziv za tradicionalne pristope v socialnem delu. Vendar trdim, da je treba slednje prevrednotiti in ne kar tako zavreči. Na primer, klasično krizno intervencijo so kritizirali, da ni pozorna na diskriminacijo in zatiranje (THOMPSON 1991); od tod lahko revidiramo tradicionalne pristope in jih predelamo v skladu z načeli antidiskriminacijske prakse.

• *Kritika slabe prakse.* Bistveni element dobre prakse je napraviti vse, kar je potrebno, da naša praksa postane zares antidiskriminacijska. Toda ni dovolj, da se omejimo samo na svojo prakso, ker s tem prikrijemo, da obstajajo še drugi primeri slabe prakse. Ne moremo trditi, da zagovarjamo enakopravnost, hkrati pa opravičujemo zatiralsko ali diskriminacijsko prakso kolegov ali ustanove, v kateri delamo. To ne pomeni, da se lahko postavimo za razsodnike o delu kolegov. S tem je treba ravnati taktno in občutljivo, da si ne odtujimo kolegov, kljub temu pa je treba o slabi praksi govoriti.

• *Kritika antiintelektualizma.* Britansko socialno delo ima pragmatično tradicijo, ki tu in tam preraste v antiintelektualizem, to je, v zavračanje vrednosti, ki jo ima pri učenju in v praksi teorija. Izogibanje teoriji je nevarno (THOMPSON 1995) med drugim zato, ker namesto kritične analize in eksplicitnih temeljnih

vrednosti dobimo neproblematizirane predpostavke, ki pripadajo ideologijam zatiranja. Na ta način je diskriminacijska praksa posledica zavračanja teorije kot vodiča za prakso. Antiintelektualizem v imenu zgrešenega pragmatizma pušča socialne delavce brez moči, da bi razumeli in predelovali zapleteno prakso, ki ni diskriminacijska ali zatiralska.

• *Kritika brez groženj.* Gurnah (1984: 11) kritizira pristop k antirasizmu, kot ga uteleša »training rasne zavesti«. Zanj je ta agresivni in konfliktni pristop dejansko škodljiv, saj v najboljšem primeru pripravi »socialno spretno nerasistično predstavo, ne pripelje pa do antirasistične prakse«. V tem se odraža teza, da se ljudje iz groženj ničesar ne naučijo, ker je v takih situacijah zanje prvo preživeti. Toda na enak način se ljudje ničesar ne naučijo, kadar jim je preudobno. Tu je treba zadeti pravo – socialne delavce je treba kritizirati, ne da bi jim grozili (THOMPSON *et al.* 1994a). Doseči to občutljivo ravnotežje je težko, a bistveno, saj grozeče vzdušje ne spodbuja učenja ali dobro informirane kritične prakse.

• *Skrb za osebje.* Socialno delo ima občutne stresne razsežnosti (GIBSON *et al.* 1989; JONES *et al.* 1991), in v njem so poudarjene potrebe po ustrezni podpori osebju. Zato je »skrb za osebje« pomemben pojem (THOMPSON *et al.* 1994b), in sicer na dva načina. Prvič, kakor smo videli, je antidiskriminacijska praksa zahteven in naporen projekt, zlasti kar zadeva konflikte in dileme o zatiranju in enakopravnosti. Drugič, kakor poudarja Burnard (1991), delavci pod stresom pogosteje razčlovečijo ljudi, jih jemljejo kot predmet. Stres torej očitno ne spodbuja antidiskriminacijske prakse, zato je skrb za osebje v našem kontekstu še dodatno pomembna.

• *Podpora drug drugemu.* Omenili smo že, da je antidiskriminacijska praksa skupna odgovornost in da je mogoče s

sodelovanjem veliko pridobiti. To je treba poudariti in na tem utemeljiti pomembno strategijo razvoja in utrditve antidiskriminacijske prakse. Na kritiko zatiranja ne smemo gledati kot na osamljeno aktivnost,

• ker lahko s skupno akcijo dosežemo več kot z individualno;

• ker so skupine ljudi, ki delajo skupaj, manj ranljive za kritike ali napade reakcionarnih sil;

• ker je vzajemna podpora vsesplošno koristna;

• ker se moramo vsi še veliko naučiti in se lahko pri skupnem delu učimo drug od drugega;

• ker antidiskriminacijska praksa sloni na samozavedanju, ki ga spodbuja delo s podobno mislečimi.

Strategija skupnega odziva si torej zasluži, da vanjo investiramo čas in energijo.

SKLEP

Antidiskriminacijska praksa ima v sedanjih oblikah razmeroma kratko zgodovino, vendar je v zadnjem desetletju močno napredovala. Kljub temu pa problematika diskriminacije in zatiranja še zdaleč ne dosega pozornosti, ki si jo zasluži, in še zdaleč ni splošno sprejeto, da mora biti dobra praksa antidiskriminacijska (THOMPSON 1993).

Poskusil sem podpreti antidiskriminacijsko prakso, s tem da sem pregledal splošne teme, identificiral ovire napredku in predlagal strategije razvoja. Še pomembnejše pa se mi zdi, da bi bil ta prispevek del širšega procesa, v katerem se širi zavedanje o tej pomembni problematiki in v katerem postajajo praktiki bolj opremljeni, da se lotijo velikega izziva, razviti socialno delo, ki bo temeljilo na socialni pravičnosti, enakopravnosti in vztrajnemu nasprotovanju zatiranju.

Literatura

- K. BLAKEMORE, M. BONEHAM (1994), *Age, Race and Ethnicity: A Comparative Approach*. Buckingham: Open University Press.
- P. BURNARD (1991), *Coping with Stress in the Health Professions*. London: Chapman and Hall.
- A. CLARKE (1993), The comfort of strangers: Social work in context. V: J. CLARKE (ur.) (1993), *A Crisis in Care: Challenges to Social Care*. London: Sage.
- P. CORRIGAN, P. LEONARD (1978), *Social Work Practice under Capitalism: A Marxist Approach*. London: Macmillan.
- L. DOMINELLI, E. MCLEOD (1989), *Feminist Social Work*. London: Macmillan.
- F. GIBSON, A. MCGRATH, N. REID (1989), Occupational stress in social work. *British Journal of Social Work*, 19.
- R. GOMM (1993), Issues of power in health and welfare. V: J. WALMSLEY, J. REYNOLDS, P. SHAKESPEARE, R. WOOLFE (ur.) (1993), *Health, Welfare and Practice: Reflecting on roles and relationships*. London: Sage.
- A. GURNAH (1984), The politics of racism awareness training. *Critical Social Policy*, 11.
- J. HOPKINS (1986), *Caseworker*. Birmingham: Pepar.
- R. HUGMAN (1991), *Power in Caring Professions*. London: Macmillan.
- F. JONES, B. C. FLETCHER, K. IBBETSON (1991), Stressors and strains amongst social workers: Demands, supports, constraints and psychological health. *British Journal of Social Work*, 21.
- M. LANGAN (1992), Introduction. V: M. LANGAN, L. DAY (ur.), *Women, Oppression and Social Work*. London: Routledge.
- M. LANGAN, P. LEE (ur.) (1989), *Radical Social Work Today*. London: Unwin Hyman.
- P. LEONARD (1989), Foreword. V: L. DOMINELLI, E. MCLEOD (1989), *Feminist Social Work*. London: Macmillan.
- C. W. MILLS (1970), *The Sociological Imagination*. Harmondsworth: Penguin.
- G. MITCHELL (1989), Empowerment and opportunity. *Social Work Today*, 16 March.
- G. PEARSON, J. TRESEDER, M. YELLOLY (ur.) (1988), *Social Work and the Legacy of Freud*. London: Macmillan.
- J. PHILLIPSON (1992), *Women, Men and Social Work*. London: CCETSW.
- R. PUGH (1995), *Language for Health Professionals*. London: Chapman and Hall.
- R. STEVENS (1983), *Freud and Psychoanalysis*. Milton Keynes, Open University Press.
- N. THOMPSON (1991), *Crisis Intervention Revisited*. Birmingham: Pepar.
- (1992), *Existentialism and Social Work*. Aldershot: Avebury.
- (1993), *Anti-Discriminatory Practice*. London: Macmillan.
- (1995), *Theory and Practice in Health and Social Welfare*. Buckingham: Open University Press.
- N. THOMPSON, M. OSADA, B. ANDERSON (1994a), *Practice Teaching in Social Work (2nd edition)*. Birmingham: Pepar.
- N. THOMPSON, M. MURPHY, S. STRADLING (1994b), *Dealing with Stress*. London: Macmillan.
- D. WARD, A. MULLENDER (1993), Empowerment and oppression: An indissoluble pairing for contemporary social work. V: J. WALMSLEY, J. REYNOLDS, P. SHAKESPEARE, R. WOOLFE (ur.) (1993), *Health, Welfare and Practice: Reflecting on roles and relationships*. London: Sage.
- R. WEBB, D. TOSSELL (1991), *Social Issues for Carers*. London: Edward Arnold.